

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

Афанасьєв М.В.

Консультування у соціальній сфері

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань **23 «Соціальна робота»**
Спеціальність **232 «Соціальне забезпечення»**
Освітній рівень **перший (бакалаврський) рівень**
Освітня програма **«Управління соціальною сферою»**

Вид дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

вибіркова
українська

Завідувач кафедри
економіки та соціальних наук

Назарова Галина Валентинівна

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри економіки та соціальних наук
Протокол № 1 від 27.08.2019 р.

Розробники:
Писаревська Ганна Іллівна, к.е.н., доц. кафедри економіки та соціальних наук,

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

1. Вступ

Анотація навчальної дисципліни: Консультування є одним із видів надання допомоги в соціальній роботі. На практиці консультування проводить практично кожний спеціаліст соціальної сфери, що працює з людьми, які знаходяться у кризовій ситуації, у стані стресу та включає інформування, навчання навичкам, що сприяють покращенню ситуації, допомога у аналізі проблем, прояснення конфліктних зон та пошук шляхів вирішення конфліктної ситуації.. Це обумовило актуальність ґрунтовного вивчення консультування у соціальній сфері. Вивчення дисципліни дає можливість студентіві набути досвіду ефективного консультування, а також розробляти та обґрунтовувати науково-практичні рекомендації щодо його удосконалення.

Мета навчальної дисципліни: вивчення студентами теоретичних засад та набуття практичних навичок щодо консультування у соціальній роботі та формування у них цілісного уявлення про соціальну, юридичну, педагогічну, психологічну допомогу, шляхи вирішення проблем клієнта.

Курс	2	
Семестр	4	
Кількість кредитів ECTS	5	
Аудиторні навчальні заняття	лекції	32
	семінарські, практичні	42
Самостійна робота		76
Форма підсумкового контролю	залік	

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Трудове право	Економіка праці та соціально-трудова відносини
Соціологія	Соціальне підприємництво
Людський розвиток	Етика та культура ділового спілкування
Управління конфліктами	Основи соціальної політики
Демографія	Ринок праці та зайнятість населення
Психологія	Соціальна психологія
Менеджмент	Теорія соціальної роботи та соціального забезпечення
	Основи наукових досліджень соціальних проблем
	Інформаційно-комунікаційне забезпечення соціальної сфери

2. Компетентності та результати навчання за дисципліною:

Компетентності	Результати навчання
Визначати поняття основних організаційно-правових форм соціального захисту населення	Вміння використовувати основні організаційно-правові форми соціального захисту населення
Визначати різні моделі (концепції) стратегії діяльності держави з різними категоріями отримувачів послуг	Вміння використовувати на практиці принципи, правилами, законодавчо встановленими державою при наданні допомоги населенню
Сформулювати основні компоненти професійної інформації а галузі організації консультативної допомоги громадянам, необхідних соціальному працівнику у його практичній діяльності	Вміння використовувати форми, рівні, технології консультативної роботи, її етапи
Організувати та проводити консультативну діяльність в організаціях та службах соціального захисту та обслуговування населення в різних сферах життєдіяльності та з різними особами та групами населення	Вміння використовувати різні методи консультативної роботи з різними групами населення
Проводити індивідуальну роботу з випадком, родинною, групову роботу з метою консультування	Вміння використовувати різні методи консультативної роботи з окремими особами
Сутність та оптимальне використання консультативних методів та прийомів	Вміння проводити консультативну роботу за результатами соціальної діагностики

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

«Поняття, структура і технологія консультативної взаємодії»

Тема 1. Основи соціального консультування

1.1. *Поняття соціального консультування.* Постановка мети і завдань у соціальному консультуванні. Соціальне консультування на основі діагностики в соціологічній, психологічній, педагогічній, медичній практиці.

1.2. *Основні школи соціального консультування в соціальній роботі.* Принципи консультування. Принципи взаємодії консультанта і клієнта (Е.Бенц, Р Кочюнас, К.Роджерс). Принцип добровільності. Принцип рівноправності. Принцип варіативності. Принцип цілісності. Принцип професійної етики. Принцип незалежності консультанта. Принцип конфіденціальності. Принцип кооперації.

1.3. *Підходи до визначення структури процесу консультування.* Загальна структура консультування Б.Е. Гіланда. Пятикрокова поетапна модель процесу консультування В.Ю. Меновцікова. Фази консультування Р. Мей. Етапи консультування Г. Хемблі. Структура консультування: контакт-контракт, прояснення ситуації, діагноз, зважування альтернативних рішень, рекомендації, наслідки. Позиції взаємодіючих в ситуації консультування Г.С.Абрамова. Позиції В.Ю. Меновцікова.

1.3. *Складові та сутність методології консультування.* Вибір проблеми консультування. Характеристика методів консультування. Види методів і підготовка консультативного інструментарію. Складення програми консультування. Зміст і послідовність консультування за характером цільової групи, проблеми. Надійність консультаційної допомоги. Соціально-психологічний ефект консультування. Шляхи підвищення якості консультативних послуг. Типи консультування: інформаційно-

експертне, діагностичне та процесне консультування. Переваги і недоліки кожного типу.

1.4. *Класифікація моделей консультаційного взаємодії.* За ціннісним підставах: лікувальна і бар'єрна модель консультування. За рольової позиції консультанта: інструктують і спонукає. За формою взаємодії: актуалізуються діалог, сценічне консультування.

Тема 2. Стратегія консультування

2.1. *Проблеми планування досягнення результатів.* Макро- і мікроконсультування. Професійна та парапрофесійна модель. Консультування на основі "здорових систем". Тренінгова модель консультування. Консультування на основі соціальної ситуації клієнта. Соціальноактивуюча суть консультування в соціальній роботі. Соціалізуюча роль консультативної технології.

2.2. *Консультування як засіб вирішення проблем адаптації та інтеграції.* Стратегії консультування на основі допоміжних стратегій. Значення консультування для клієнтів та їх оточення. Визначення мети консультування на основі випадку, проблеми.

2.3. *Основні поняття про ролі консультантів і методи взаємодії з клієнтами.* Поняття активуючого консультування за наслідками соціальної діагностики.

Тема 3. Соціологічне консультування

3.1. *Поняття соціологічного консультування.* Мета та завдання соціологічного консультування. Консультування за визначенням стану проблеми соціологічним методом. Консультування за наслідками виявлення соціальних проблем. Цільові інституції консультування.

3.2. *Методи консультування з проблем стану, рівня, структури, динаміки поширення соціальних явищ соціальних інституцій, державних і недержавних установ, громадян.* Консультування експертними групами. Значення соціального консультування на рівнях законодавчої, виконавчої, судової гілок влади. Консультація громадськості з питань соціального діагнозу.

3.3. *Принципи та етапи консультативних процедур.* Види, форми та методи доведення соціального діагнозу в практиці консультування.

Тема 4. Психологічні засади соціального консультування

4.1. *Поняття психологічного консультування.* Мета і завдання консультування. Консультування за наслідками оцінки проблем клієнта.

4.2. *Методи консультування на основі наукових шкіл.* Характеристика підходів до практики соціального консультування. Теорії соціології особистості і практика консультування. Види психологічних підходів у забезпеченні консультування. Проблема підвищення рівня психологічних механізмів у консультуванні. Психологічна готовність.

4.3. *Тактики реагування на запити клієнта.* Мистецтво надання консультаційних порад. Процедури підтримки клієнта: прояснення, реалістичне заспокоювання, сприйняття у взаємовідносинах, раціональна дискусія. Прийоми розвитку емпатії.

Тема 5. Техніки консультування клієнта

5.1. *Основні техніки консультування клієнта.* Клієнт-центроване консультування К. Роджерса. Реалістичне консультування У. Гласера. Консультування соціальної ефективності А. Бандури. Гештальтконсультація Ф. Перлса. Консультування на основі транзактного аналізу Е. Бернса. Еклектична модель Л. Бремера і Р. Кархафа. Модель М. Скалі і Б. Хопсона.

5.2. *Проблема консультування в модифікації соціальної поведінки клієнта.* Інструментарій та процедури консультування. Використання арттерапевтичних методів у консультуванні. Суть модифікації та особливості підтримки в консультуванні.

Змістовий модуль 2. **«Консультативна робота в системі соціальних служб»**

Тема 6. Роль і місце консультаційної роботи в системі соціальної роботи

6.1. Визначення поняття «консультування в соціальній роботі». Мета, завдання та основні напрямки консультування. Місце соціального консультування в психосоціальної допомоги людині. Роль соціального консультування у вирішенні проблем клієнта, груп населення і т. д.

6.2. Види і форми соціального консультування: індивідуальне (інтимно-особистісне), сімейне, психолого-педагогічне, групове. Діагностичні технології, які застосовуються у консультуванні. Особливості консультування різних груп населення. Особистість консультанта. Порівняльний аналіз консультування та профілактичної роботи, соціального освіти, корекції і терапії як форм роботи соціального працівника. Взаємодія соціального працівника-консультанта з іншими фахівцями (соціальним педагогом, психотерапевтом, співробітниками МВС і т. д.).

Тема 7. Взаємодія з клієнтом під час соціального консультування

7.1. Форми консультування: індивідуальна, групова. Моделі і процедури. Перша та повторна зустріч з клієнтом. Комплексна оцінка проблеми клієнта. Принципи створення взаємної довіри. Консультативний клімат. Консультативний контакт.

7.2. Визначення моменту консультативного контакту: фізичні, психологічні чинники. Навички підтримання консультативного контакту. Позиції в консультуванні: “на рівних”, “зверху”, “знизу”. Три- і п'ятикрокова модель консультативного процесу. Проективні ситуації та ігрові прийоми. Прийоми дослідження групи при соціальному консультуванні.

Тема 8. Етико-професійні засади консультанта

8.1. Професійний статус консультанта в соціальній роботі. Завдання та функції консультанта. Міжнародні та вітчизняні стандарти консультативної практики. Роль консультанта в роботі з клієнтом. Роль консультанта в захисті прав, веденні переговорів, втручанні в кризову ситуацію. Брокерська роль у консультуванні.

8.2. Поняття про техніки, методи і прийоми в арсеналі консультанта. Роль рефлексорного консультування в активізації клієнта. Принципи консультування: конфіденційність, толерантність.

8.3. Етичні вимоги до надання рекомендацій. Система цінностей консультанта. Вплив професійної діяльності на особистість консультанта. Попередження професійного вигорання. Т-групи для консультанта. Освітньо-фахова та проектна підготовка консультанта.

Тема 9. Соціальне консультування клієнта в кризовій ситуації

9.1. Види кризових ситуацій. Особливості соціально-психологічної підтримки різних соціальних груп клієнтів. Консультація батьків у вихованні дітей з особливими потребами.

9.2. Поняття про до- і післятестового консультування. Етапи і прийоми. Роль консультанта в до- і післятестовому консультуванні. Правила реагування на ситуацію клієнта.

9.3. Консультування у різних кризових ситуаціях. Роль консультанта в роботі з батьками дітей з ВІЛ/СНІД. Консультування колишніх засуджених у соціальному супроводі. Правила спілкування з клієнтами в період адаптації.

Тема 10. Соціальна консультація як інноваційна технологія

10.1. Інноваційні моделі соціальної роботи. Особливості соціальної роботи в мобільних технологіях. Комплексна консультація фахівців мультидисциплінарної

команди. Функції і роль консультанта в розвитку самокерованої групової соціальної роботи. Принципи надання консультативних послуг користувачам у моделі імпауерменту.

10.2. Зарубіжний досвід соціальної консультації в русі “споживачів” і “користувачів” соціальних послуг. Модель “рівного консультанта” у групах взаємодопомоги клієнтів. Розвиток ресурсного забезпечення консультативного методу.

4. Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту отримати залік, – 60 балів);

модульний контроль, що проводиться у формі колоквиуму як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку, відповідно до графіку навчального процесу.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час семінарських і практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді виробничих ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії; логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки; арифметична правильність виконання індивідуального та комплексного розрахункового завдання; здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань; вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власної точки зору, позиції на певне проблемне питання; застосування аналітичних підходів; якість і чіткість викладення міркувань; логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми; самостійність виконання роботи; грамотність подачі матеріалу; використання методів порівняння, узагальнення понять та явищ; оформлення роботи.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі сумування оцінок за всі види контролю, які мали місце протягом семестру.

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль (а отже і залік) упродовж семестру – 60 та максимально можлива кількість балів – 100.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – не зараховано" та заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Розподіл балів за тижнями згідно технологічної карти подано в табл. 1

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекційні заняття	Практичні заняття	Семинарські заняття	Презентація	Написання есе	Перевірка домашніх завдань	Ділова гра	Усне опитування	Письмова контрольна робота	Колоквіум	Усього	
Змістовий модуль 1. Основи соціального консультування	Тема 1. Основи соціального консультування	1 тиждень	0,5	0,5			1					2	
		2 тиждень	0,5	0,5			2					3	
	Тема 2. Стратегія консультування	3 тиждень	0,5	0,5	0,5			1					2,5
		4 тиждень	0,5	0,5				2			5		8
	Тема 3. Соціологічне консультування	5 тиждень	0,5	0,5			5	1					7
	Тема 4. Психологічні засади соціального консультування	6 тиждень	0,5	0,5		5		2					8
	Тема 5. Техніки консультування клієнта	7 тиждень	0,5	0,5	0,5			1					2,5
		8 тиждень	0,5	0,5				2				8	11
83містовий модуль 2. «Консультативна робота в системі соціальних служб»	Тема 6 . Роль і місце консультативної роботи в системі соціальної роботи	9 тиждень	0,5	0,5	0,5			1					2,5
		10 тиждень	0,5	0,5				2					3
	Тема 7. Взаємодія з клієнтом під час соціального консультування	11 тиждень	0,5	0,5				1	5				7
	Тема 8. Етико-професійні засади консультанта	12 тиждень	0,5	0,5	0,5			2		5			8,5
		13 тиждень	0,5	0,5				2			5		8
	Тема 9. Соціальне консультування клієнта в кризовій ситуації	14 тиждень	0,5	0,5			5	2					8
		15 тиждень	0,5	0,5		5		2					8
	Тема 10. Соціальна консультація як інноваційна технологія	16 тиждень	0,5		0,5			2				8	11
Усього		8	7,5	2,5	1	10	26	5	5	10	1	100	

						0						6	
--	--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	---	--

5. Рекомендована література

5.1. Основна

1. Агапов Е.П. Теория социальной работы. Учебное пособие / Е.П. Агапов. — М.: Дашков и К, 2015. — 280 с.
2. Венгер А. Л. Психологическое консультирование и диагностика: практическое руководство. Ч. 2 / А. Л. Венгер. — М.: Генезис, 2007. — 128 с.
3. Кочюнас Р. Психологическое консультирование и групповая психотерапия / Р. Кочюнас. — М.: Академический Проект: Трикста, 2004. - 464 с.
4. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / За заг. ред. І. Д. Звереві, Г. М. Лактіонової. — К.: Центр навч. літ., 2004. — 272 с.
5. Соціальна робота в Україні: теорія і практика: Посіб. для підвищення кваліфікації працівників ЦССМ / За заг. ред. А. Я. Ходорчук. — К., 2001. — Ч. 1, 2.

5.2. Додаткова

6. Інновації у соціальних службах: Навч.-метод. посіб. / Т. В. Семігіна, В. В. Покладова, І. М. Грига та ін. — К.: Унів. вид-во “Пульсар”, 2002. — 168 с.
7. Капська А. Й. Соціальна робота: Навч. Посіб / А. Й. Капська. — К.: Центр навч. літ., 2005. — 328 с.
8. Консультирование. Теория и практика / Р. Джорж. — М.: Эксмо, 2002. — 250 с.
9. Лукашевич М. П. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. / М. П. Лукашевич, І. І. Мигович. — 2-ге вид., допов. і випр. — К.: МАУП, 2003. — 168 с.
10. Павленок, П.Д. Теория, история и методика социальной работы [Текст]: избранные работы: учебное пособие / П.Д. Павленок. — 10-е изд., испр. и доп. — М.: Дашков и К°, 2012. — 587 с
11. Технологии социальной работы: Учебник для студ. вузов / Т. В. Шеляг и др.; Е. И. Холостова (общ. ред.). — М.: ИНФРА-М, 2003. — 399 с.
12. Технология социальной работы: Учеб. пособие для студ. вузов / Под ред. И. Г. Зайнышева. — М., 2000. — 204 с.
13. Технология социальной работы: Учебник / Под общ. ред. Е. И. Холостовой. — М.: ИНФРА-М., 2004. — 400 с.
14. Технологии социальной работы в различных сферах жизнедеятельности: учебное пособие / ред. П. Д. Павленок. - 3-е изд., перераб. и доп.. - М.: Дашков и К, 2008. - 608 с.
15. Тетерский С. В. Введение в социальную работу: Учеб. Пособие / С. В. Тетерский. — М.: Акад. проект, 2004. — 496 с.
16. Тюття Л. Т. Соціальна робота (теорія і практика): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ Л. Т. Тюття, І. Б. Іванова — К.: ВМУРОЛ “Україна”, 2004. — 408 с.
17. Управлінські аспекти соціальної роботи: Курс лекцій. — К.: МАУП, 2002. — 376 с.
18. Хухлаева, О.В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции: Учеб. пос. для студ. высш. пед. учеб. зав./ О.В. Хухлаева. - 2-е изд., стереотип. - М.: Академия, 2004. - 208 с.